

SCHAKT VID SEGERSTA KYRKA

Arkeologisk schaktövervakning

Segersta Prästbord 2:1
Segersta socken
Bollnäs kommun
Hälsingland
2012

Katarina Eriksson

SCHAKT VID SEGERSTA KYRKA

Arkeologisk schaktövervakning

Segersta Prästbord 2:1
Segersta socken
Bollnäs kommun
Hälsingland
2012

Rapport 2013:11
Katarina Eriksson

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria.

Du kan själv ladda hem rapporter i PDF-format från länsmuseets hemsida eller beställa kostnadsfritt i PDF-format inger.eriksson@xlm.se eller 026-65 56 42.

Rapporter (tryckta), böcker och mycket annat kan Du köpa/beställa i länsmuseets butik butik@xlm.se eller 026-65 56 35.

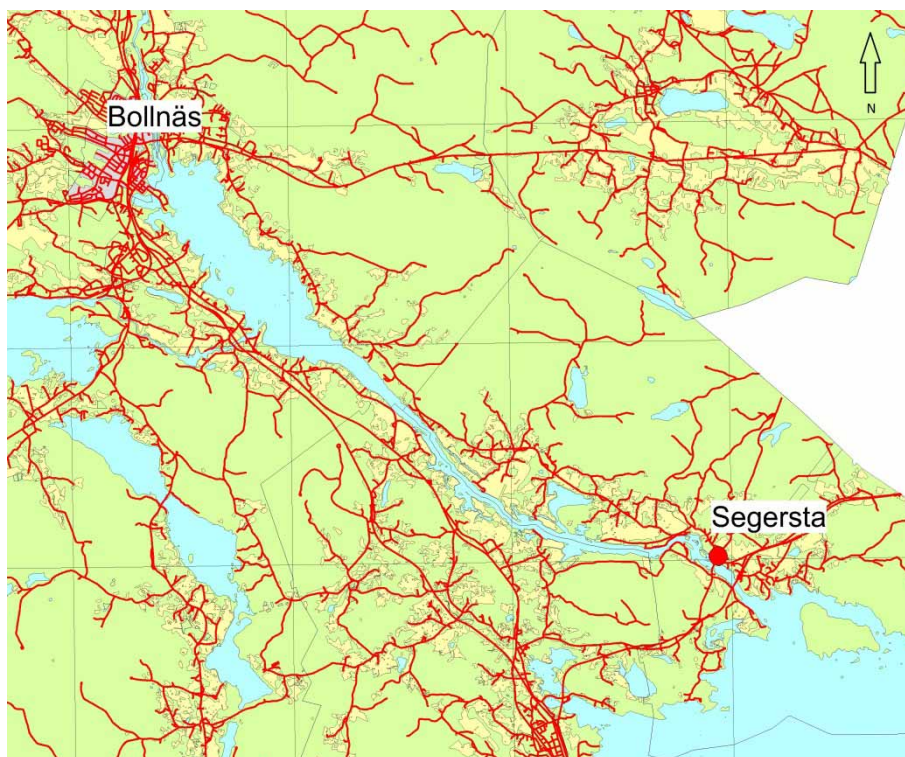
Utgivning och distribution:
Länsmuseet Gävleborg
Box 746, 801 28 Gävle
Tel 026-65 56 00
www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2013

Omslagsbild: Segersta kyrktorn i vinterväder. Foto: Katarina Eriksson.
Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande MS2010/01366.
ISSN 0281-3181
Print: Länsmuseet Gävleborg

INNEHÅLL

Sammanfattning.....	5
Inledning.....	5
Målsättning och metod.....	5
Topografi och fornlämningsmiljö.....	5
Kort om Segersta kyrka.....	6
Resultat.....	6
Administrativa uppgifter.....	8
Referenser.....	8
Tryckta källor.....	8
Bilaga 1.....	9
Omläggning av golvet i kyrkan år 2012.....	9

Figur 1. Läget för Segersta kyrka, cirka 15 kilometer sydöst om Bollnäs, vid stranden av Ljusnan och strax innanför sjön Bergviken. Skala: 1:200 000.

SAMMANFATTNING

Länsmuseet har utfört arkeologisk schaktövervakning på kyrkogården (Prästbordet 2:1) i Segersta socken, Hälsingland. Schaktövervakningen föranleddes av att en avloppstank skulle grävas ned strax intill långhusets sydvästra hörn. Målsättningen för uppdraget var att klargöra om nedgrävningen för avloppstanken berörde några arkeologiskt intressanta lager eller konstruktioner. Schaktet grävdes ned med hjälp av en mindre traktorgrävare över en yta om 4x3 meter. Schaktets djup uppgick till 3,5 meter vilket motsvarade omfånget på avloppstanken.

I det upptagna schaktet fanns ett påfört bärlager och sedan ett djupare lager grusbemängd sand innehållande benrester och diverse oidentifierbara järnfragment. Detta lager utgjorde fyllnadsmassor av sand med inslag av jord, fragment av ben av människa, trärester, järnfragment och dylikt. Lagret visade sig vara djupare än själva schaktet för avloppstanken. Schaktets djup föreföll även att gå djupare än den terrassering på vilken kyrkan ligger. Av någon anledning har det med andra ord grävts ett djupt schakt på denna plats där fyllnadsmassor sedan slängts ned. En anledning skulle kunna vara grundgrävning för tornet. Fynden var samtliga kontextlösa benfragment och järnfragment av olika slag. Inga fynd tillvaratogs.

INLEDNING

Länsmuseet har utfört arkeologisk schaktövervakning på kyrkogården i Segersta socken, Hälsingland (fastigheten Segersta prästbord 2:1). Schaktövervakningen föranleddes av att en avloppstank skulle grävas ned strax intill långhusets sydvästra hörn. Övervakningen ägde rum den 6 december år 2012. Vid fältarbetstillfället rådde ett oavbrutet snöoväder, vilket avsevärt försvårade arbetet.

Våren 2012 utförde länsmuseet också en antikvarisk övervakning i samband med omläggning av golvet i kyrkan. Därvid dokumenterades den medeltida kyrkogrunden. Ett antal fynd tillvaratogs. Efter muntlig överenskommelse med länsstyrelsen dokumenterades denna etapp i brevform. Resultatet från golvomläggningen har även tagits med i denna rapport (Bilaga 1).

Uppdragsgivare var Svenska Kyrkan Bollnäs-Ovanåker. Fält- och rapportansvarig var Katarina Eriksson, antikvarie vid länsmuseet, vilken också utförde övervakningen.

MÅLSÄTTNING OCH METOD

Målsättningen för uppdraget var att klargöra om nedgrävningen för avloppstanken berörde några arkeologiskt intressanta lager eller konstruktioner. Schaktet grävdes ned med hjälp av en mindre traktorgrävare över en yta om 4x3 meter. Schaktets djup uppgick till 3,5 meter vilket motsvarade omfånget på avloppstanken. Den norra schaktväggen dokumenterades i foto och sektionsritning. Inga fynd tillvaratogs.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Segersta kyrka ligger vid norra stranden av Ljusnan. Området där kyrkan ligger är starkt brutet och består till största delen av sedimentjord. Fynd och fornlämningar från samtliga tidsperioder utom bronsåldern är kända. I området har påträffats en spjutspets av skiffer, sannolikt ett stenåldersfynd (RAÄ 117).

Bygden är mycket rik på lämningar från järnåldern. I kyrkans närområde finns sju kända gravar och gravfält (RAÄ 5, 6, 10, 11, 12, 13, 17). En av lokalerna (RAÄ 6) innehåller även fossil åker samt en husgrundsterrass. Även slaggförekomster, spadformiga ämnesjärn och kolningsgropar har påträffats i området (RAÄ 42, 62, 122). På Borgberget nordöst om kyrkan ligger fornborgen RAÄ 19. Kort sagt har dagens bebyggelse sina rötter i järnåldern eller längre tillbaka, och området är rikt på fornlämningar.

KORT OM SEGERSTA KYRKA

Mycket pekar på att den första stenkyrkan uppfördes på 1200-talet och till att börja med var ett rektangulärt långhus med lägre och smalare rakslutet kor. Den utrustades tidigt med ett västtorn. Den medeltida rektangulära stengrund som ligger innanför den nuvarande kyrkans murar verkar ha utformats någon gång mellan den tidigaste planlösningen från 1200-talet och slutet av 1400-talet, då flera tegelvalv slogs. Under 17- och 1800-talen diskuterades en ombyggnad, vilken slutligen blev klar år 1811 (Humble 1954). Den medeltida grunden borttogs inte vid ombyggnationen utan lämnades kvar inuti den nya kyrkan.

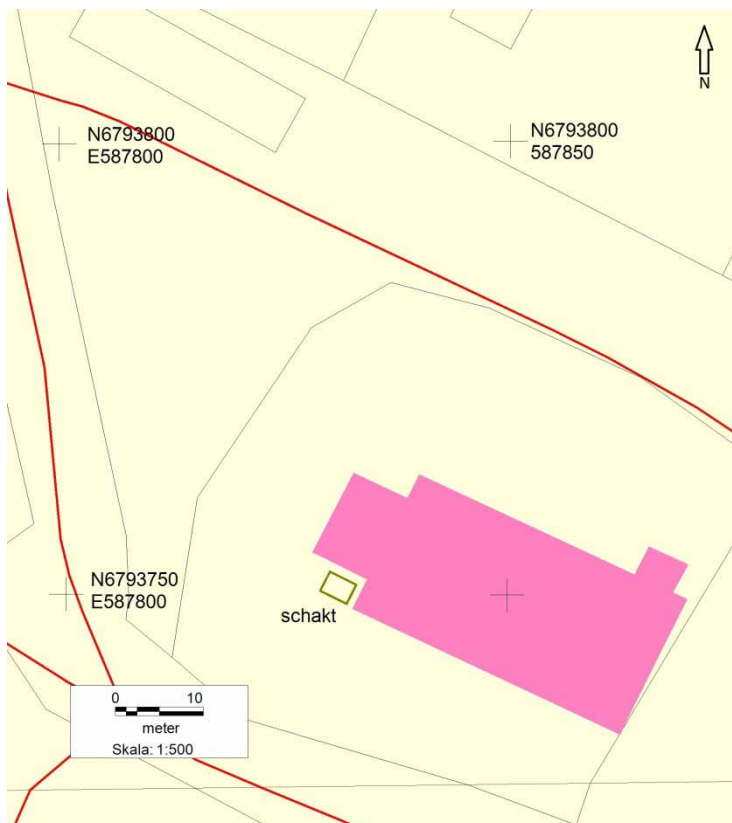
RESULTAT

I det upptagna schaktet fanns ett påfört bärlager och sedan ett djupare lager grusbemängd sand innehållande benrester och diverse oidentifierbara järnfragment. Detta lager utgjorde fyllnadsmassor och visade sig vara djupare än själva schaktet för avloppstanken. Schaktets djup föreföll även att gå djupare än den terrassering på vilken kyrkan ligger. Av någon anledning har det med andra ord grävts ett djupt schakt på denna plats där fyllnadsmassor sedan slängts ned. Orsaken till detta kunde inte klargöras inom ramen för detta uppdrag. Möjligtvis har lagret tillkommit i samband med grundarbeten för tornet. Fynden var samtliga kontextlösa benfragment av människa och obestämbara järnfragment av olika slag. Inga av dessa fynd tillvaratogs.

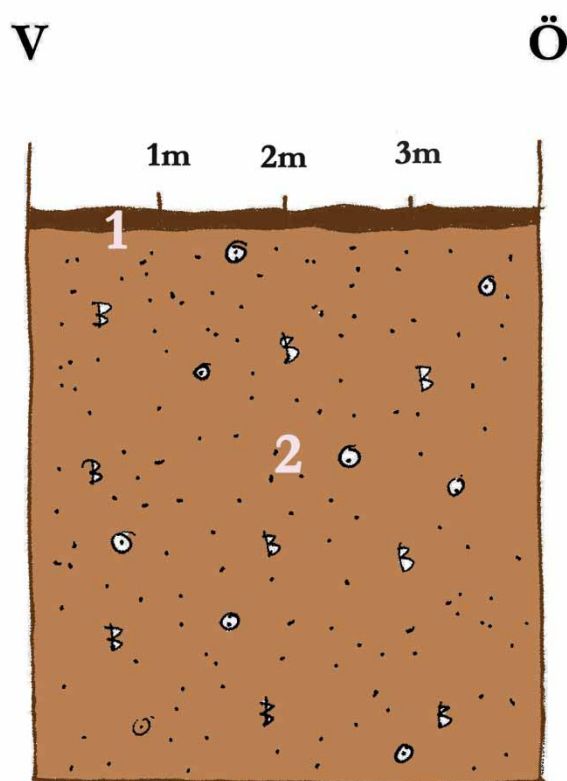

Figur 2. Schaktet för avloppstanken från sydöst. Foto: Katarina Eriksson.

Figur 3. Schaktets placering och utbredning vid Segersta kyrka. Avloppstanken skulle anslutas till väggen vid kyrkans sydvästra hörn.

Figur 4. Sektionsritning av den norra schaktväggen. Stratigrafin bestod av ett och samma lager till 3,5 meters djup. Lager 1= grästorv. Lager 2= fyllnadsmassor av sand, jord, ben samt diverse fynd och fragment. Ritning: Katarina Eriksson.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens beslut: 431-8162-12

Länsmuseets dnr: 1346/320

Projektnummer Länsmuseum: 510381

Lägesangivelse: Segersta kyrka, Segersta prästbord 2:1, Segersta socken,
Bollnäs kommun

Ekonomiskt kartblad: 14G9i

Koordinatsystem: Sweref

Koordinater: N 6793755 E 587826

Fältarbetstid: 6 december 2012

Fältarbetstimmar: 8

Projekt-, rapport- och fältansvarig: Katarina Eriksson

Uppdragsgivare: Svenska kyrkan Bollnäs-Ovanåker

Yta: 8 m²

Dokumentationsmaterial: Foton, ritningar och fältanteckningar förvaras vid
Länsmuseet Gävleborg

Fynd: Fragment av obrända ben samt diverse järnfragment.

Fynden tillvaratogs ej

REFERENSER

Tryckta källor

Humble, N.C. 1954. *Segersta kyrka*. Hälsinglands kyrkor, 4. Uppsala.

BILAGA 1

OMLÄGGNING AV GOLVET I KYRKAN ÅR 2012

I samband med golvarbeten i Segersta kyrka under våren 2012 utförde länsmuseet en antikvarisk schaktövervakning våren 2012. Medverkan skedde i samråd med arkitekt Kalle Johansson, Bollnäs. Resultatet av denna schaktövervakning har tidigare endast redovisats i form av ett yttrande till länsstyrelsen (dnr XLM 718/312).

Under det borttagna golvet finns den medeltida kyrkogrunnen. Denna framträder tydligt till största delen, men var inuti och på vissa grundpartier täckt av ett cirka 0,5 meter djupt lager rasmassor, troligen härrörande från ombyggnationen på 1700-talet. Dessa massor var mycket hårt packade och skulle vara tidsödande att avlägsna för hand. Därför handgrävdes endast de ytor där det inte låg rasmassor (motsvarande knappt 3 m²). Vid södra långväggens västra del påträffades ett kulturlager på utsidan av den medeltida grunden. Där påträffades också ett hängbryne, vilket utifrån föremålets utseende kan dateras till yngre järnålder – tidig medeltid. Brynet förvaras vid Länsmuseet Gävleborg. I den upptagna golvytans norra del, det vill säga längs den norra långsidan av den medeltida grunden, påträffades en yta med ett avsatt kulturlager, det vill säga en yta där människor rört sig av och an, möjligtvis i samband med den medeltida byggnationsfasen. Inga fynd gjordes i denna yta, men kolprover och jordprover togs om hand för eventuella framtida åtgärder. Åtgärder samt iakttagelser och fyndplatser markerades på en äldre befintlig uppritning av den medeltida kyrkogrunnen. Materialet förvaras i länsmuseets arkiv.

Hängbrynet som påträffades strax intill den medeltida kyrkogrunnen. Brynet kan dateras till sen vikingatid – tidig medeltid. Foto: Katarina Eriksson.

I den medeltida grundens västra del, i lagret med rasmassorna, påträffades två kistor med begravnade kroppar (skelett), vilka utifrån kistor, kisthandtag och läge antogs härröra från 1700-talet eller senare. Länsmuseet gjorde bedömningen att det bästa var att begravingarna lämnades kvar orörda under golvet.

I övrigt påträffades en del föremål knutna till kyrkliga ritualer som gamla skinnpärmar till psalmböcker, delar av kistor, kisthandtag med mera. Efter det att läns museet avslutat fältarbetet gjorde entreprenören ytterligare fynd: en rosafärgad glasbit samt en bronskedja. Läns museet kunde inte utesluta att kedjan kan vara vikingatida. De sistnämnda två föremålen förvaras i Segersta kyrka. Av nämnda fynd kan kedjan vara i behov av konservering.

Slutsatsen i samband med övervakningen i anknytning till golvomläggningen blev att det utan tvekan finns spår av vikingatida och medeltida aktiviteter samt den medeltida anläggningsfasen under och kring kyrkan.

Länk i brons, funnen i samband med golvarbetena i kyrkan. Det kan inte uteslutas att länken är vikingatida. Foto: Kalle Johansson.

Knapp i rosa glas, funnen i samband med golvomläggningen. Knappen har inte kunnat dateras inom ramen för uppdraget. Troligen härrör den från postreformatorisk tid. Foto: Kalle Johansson.

LÄNSMUSEET GÄVLEBORG, BOX 746, 801 28 GÄVLE. TEL 026-65 56 00. WWW.LANSMUSEETGAVLEBORG.SE
BESÖKSADRESS: SÖDRA STRANDGATAN 20, GÄVLE. FAKTARUM: STYRMANSGATAN 4, GÄVLE.

